

ועוד נותר לומר דבר על סגנונו של שוהם, שגם הוא חזיון בפני עצמו בספרות העברית. שוהם היה מגדולי בעלי לשון אצלנו, אך גם כבד לשון מאין כמוהו. הוא נכנס לתוך מחצבי קדומים של הלשון העברית, אך הסיע משם לא אבני גזית אלא אבני גזיל. לשונו לשון טרשים, כל שורה שלו צריכים לכבוש, והדבר ניתן ביגיעה, אם בכלל הוא ניתן. אבל גם מצויים אצלו קטעים בעלי צליל עברי זך וערב, ועם זאת גם חדש, משלו. קשה איפוא להניח שהיה כבד פה לאונסו, מטבע ברייתו. לא, קשי לשונו גם הוא דבר שבמגמה, כי שגיון גורר שגיון. בפואימה „אור כשדים“ משתבח המשורר שהביא „מנחת קודש קדשים“ היא „שפת קדמו“, אשר יש בה גם „משירי גבל, מכוון קדשות בבל“. מילא, רון לא רון, אך פה מתגלה לנו, כי שוהם לא הסתפק ביפעתה ועתרתה של שפת עבר, שצוחצחה בימיו, אלא לו נחוצה שפה, שכל „קדמו“ יהדהד בה, וברוב עושרו יצר לו שפה מלאכותית, בדויה, מין אוגרית פרטית שלו (זו שאחד מאנשי „הבימה“ כינה אותה „סלאבית עתיקה“).

סוף דבר, פרובלימות גדולות מנסרות ביצירתו של שוהם, אך יותר מהנה היא עצמה פרובלימה. וזה ודאי, יש בה גדלות, אך גדלות מסוקסת, ורוחות זרות מקננות בה. השלמה חשובה לכרך הכתבים הוא המבוא הגדול, כדי ספר בפני עצמו, המעביר לפנינו כל טובו של שוהם ומציגו שיעור קומתו. לעומת כובד ניבו של שוהם מצטיין בעל המבוא, ישראל כהן, בסגנונו המבהיק והנהיר כאחד, שיש בו כדי לענג כל בעל אוזן עברית. וקורא שיתעייף באחת היצירות שבספר יחליף רוח אצל הדברים המנהירים שבמבוא עליה. זכה שוהם לשובשין נאה ויאה לו.

ישראל כהן / דרך העיצוב הדרמטי של שוהם

כל מה שנאמר פה על המבוא לכתבי שוהם ועלי כמחברו — יש לזקוף לזכותו של שוהם. יש מימרא תלמודית: „קרב לגבי דהינא ואידהו“, כלומר, קרב אצל משוח בשמן המור ותתבשם. אף אני התקרבותי לשמן המור, שהייתי במחיצתו של שוהם — ונתבשמתי ממנו. הייתי בחבלי קסמו שנתיים וחצי, מאז התחלתי לכתוב עליו ועד צאתו לאור. בתקופה זו הייתי אחוז „דיבוק“ של שוהם, „השתהמתי“, אם הורשה לי לומר כך. כי אמנם קסם רב בו. ואפילו הפסוקים הקשים, שמצא קריב — ואף אני ציינתי אותם בספר — אינם ממעטים קסם זה. צריך לקרוא אותם פעם ופעמיים, ותפוג קשיותם. גם באיוב ובדניאל מצויים פסוקים קשים. יש שסופר נאבק עם רעיונות ותמונות ואינו מצליח לבטאם בקלות ובבהירות. יש קסם גם בסתום ובעמום. רבים הקוראים שיר לירי פעם אחת ואינם מבינים אותו, סבורים, שכאן אשמת המשורר. ולא היא. לא פעם זוהי גם אשמת הקורא, שאינו מבין בפעם הראשונה, ומתעצל לשנות ולחזור ואף לשלש. שוהם היה דרמטורג, לא רק באופן פורמלי, בזכות הסוג הספרותי, שבו עסק, אלא הוא היה כזה לפי שורש נשמתו. חייו היו דרמה והוא ראה את העולם בדרך דרמטית. העבר הקדמון היה לו כמחזה ערוך לפי מיטב חוקי הדרמה, וכל האישים שפעלו בעולם האלילי והמונותאיסטי היו מלא מתיחות דרמטית. ההתנגשות בין האלילות ואמונת־הייחוד בודאי שהיתה מלחמת דרמטיות. שכן הוא השקיף על העולם ועל החיים כעל במת־משחק. גם הרגשת עולמו היתה דרמטית. מפינה זו שבוורשה הביט על פני אפקים רחבים, החל מתקופת ימי קדם עד תקופתנו, תקופת עליית היטלר.

מסופקני אם יש בספרות העולם מחזה משנת 1933—1934, שהעמיק כל כך להבין את פשר הופעתו של היטלר לגורל היהדות והאנושות, כאותו מחזה „אלוהי ברזל לא תעשה לך“ אשר לשהם. ביחוד יגדל ערכו בעינינו, אם נשים לב לכך, שאשליות ורודות היו רווחות אז בעולם ההמום והאטום, שלא תפס את חזיון־האימים הזה. ומדוע תפס הוא ולא אחרים? אין זה מקרה. משום שהוא ראה את העולם כחטיבה אחת ואת ההיסטוריה ככמה אחת, שראשיתה נעוצה בתווה הקדמון, שעדיין לא נצטלל כהלכה, עם כל הישגי הציביליזציה. ואת יצרי השנאה וההרס העזים של הפרט ושל הגזע בימינו ראה כבני־בניהם של היצרים הקדמונים, הרדומים במערת הנפש. ההיטלריות לא התחיל בשנת 1932. זה נראה לו כפלישה אדירה של האלילות בימינו לתוך תוכה של התרבות, הנלחמת בכל דור על נפשה. בדרמה „אלוהי ברזל“,

המתרחשת בימי אברהם, נתאפשר לו להלביש את מאבק־האיתנים של ימינו בדמויות קדומים. הוא היה חייב לבנות את העולם האלילי, ותוך כדי בנייה אף התאהב בו. מפני שאין משורר יכול ליצור דבר, אלא אם כן הוא מחבבו. וכאן הטעות של קריב, הטוען כנגד יחסו החיובי, כביכול, של שוהם לאלילות. כיצד יכול רומניסטן לעצב דמות גדולה, שלילית או חיובית, אם הוא עצמו אינו מתגלגל בתוכה. אין זאת אומרת, שמבחינה מוסרית הוא הזדהה עמה, אך אותה שעה הוא מהדר בעיצובה של אותה נפש. לולא זאת היתה הדמות יוצאת מתחת ידו מלאכותית, חסרת דם וחיות.

שוהם, שראה ההיסטוריה העולמית כולה, על כל תקופותיה, דרך הפריזמה המקראית, לא מצא בתנ"ך את העולם האלילי. שכן התנ"ך לעג לעולם האלילי, ביטל אותו, אך לא תיאר אותו כפי שהיה באמת. ואין אנו באים בטרזניה עמו. תכליתו היתה לעקור את האלילות ולכן הבלית את כל ההבלות שבה. אולם שוהם צריך היה להקים אותו עולם אלילי, שעמו נאבקו אברהם ודורו. על כן החזיק בו רק עד בוא שעת חליפתו. עשתורת היתה רק תחנה זמנית והיא נוצחה. שוהם התחיל באור־כשדים, משום שכאן אירע הבקע הראשון בתורה האלילית, ונעשה הזינוק הראשון של אמונת־הייחוד.

כדרמטורג אמיתי, כיצור עולם כנגד עולם, איתן כנגד איתן, מן ההכרח היה לו לשחזר את כל הנוף האלילי, כפי שהוא היה, עם צבעים חזקים ומראות כוששים, המלא חמדת־חיים; שאם לא כן — מה גדולה ומה גבורה יש באברהם אבינו ובכל מי שניצח את האלילות? אולם שוהם היה חדור הכרה בגבורת אברהם ושרה ורצה להראות עין בעין מה היה מעללם הגדול והמופלא. אילו לא היה מראה לנו את העולם האלילי הגדול, המושך, המפתה והלוכד ברשתו גדולי העולם — מה רבותא בכך שאברהם השתחרר מזה וניצח והפיץ את אמונת הייחוד בעולם. אם האלילות היא חוט שערה ולא הר גדול, אין חשיבות למאורע היסטורי זה ולא לאישים הפועלים בו.

על כן לא צדק קריב בטענתו.

הוא הדין במחזה „צור וירושלים“. גם בו ובשאר היצירות החשובות של שוהם, עובר כחוט השני העקרון הזה של המבנה הדרמטי. שלא כמקרא, מתנסה אליהו הנביא לפני הופעתו בשבעה מדורי האלילות. לצור נסע בכוונה מיוחדת לראות מה טיבה של תרבות מושחתת זו. מזה, לדעתי, משתמעת השקפה שלמה על הנביאים. אנו רגילים לראות את הנביאים כאילו היו מלאכים, או מאמינים תמימים וחסרי נסיון. אולם תמימות היא לראות את הנביא כתמים. הרבה יותר מתקבל על הדעת, שהנביא הכיר את חיי הפרט והכלל בימים ההם על כל צלליהם ואורותיהם, יופים וקלקלותיהם. דוקא משום שהוא הכירם הכרה תהומית — היה לנביא, מרד בהם ורצה לנפץ מציאות זו וליצור אחרת לאור חזונו. שוהם כדרמטורג מראה לנו איך קרה הדבר שאליהו הנביא נכנס בשערי הטומאה של צור, כמעט נתפס לפיתויי איובל המדיחה ביופיה, וכיצד התחמק מצפרניה. המקרא לא סיפר לנו דבר על תקופת התכשרותו של אליהו. אך שוהם עשה זאת בדקות רבה, הייתי אומר בטאקט עליון. ואיובל זו, המפילה חללים, לא נוצה ולא נרגעה, כי נפצעה בעומק נפשה עד לאין מרפא. היא, שמצודתה פרושה על הכל, נהנתה ע"י איש אחד ושמו אליהו, ששטט עצמו ממנה בבוז. על כן הרעישה את כל המזרח והרתיחה את כל סביבותיה ושלחה שליחים לתפוס אותו איש ויהי מה. והפצע הפתוח לא הגליד. ושוהם מתאר את אליהו הנביא כאיש־המציאות, אשר ידע מה הם חיי תפנוקים של צור, ידע את תרבותה האלילית, את אמונתה ואת הוללותה, ושמה גם טעם מהם לשם נסיון. דוקא משום כך, הוא קרא מלחמה על צור עד חרמה וביער בשצף קצף כל השפעה של תרבות זו. כי אלוהי ישראל נתן בלבו עולם אחר, נעלה יותר. זהו הפירוש של שוהם. אילו לא עשה כך, אילו היה מתאר את אליהו כבן־כפר קנאי, חסר נסיון, שבא במקרה לאיזה מקום, שבו יושבת איוו קדשה ששמה איובל והיא תובעת אותו לדבר־עבירה והוא אינו נענה לה — איוו גדלות היתה בכך? מה שאין כן אליהו המנוסה, המתלבט, שראה במו עיניו את מדוחי היופי ואת השחיתות המפתה, שאף הוא עמד על עברי פי פחת, וכמעט שנכשל. צריפה עצמית זו בכור־המציאות הנפשית, האדירה את דמותו של אליהו והיא נעשתה אוניברסלית. רק על דרך זו תיתכן דרמה כבדת משקל, שאינה מוותרת על האמת האנושית וחודרת לנבכי הנפש של הגיבור בלא קפיצות־דרך וקפיצות־נפש, אלא משכנעת אותו בהתפתחות מודרגת אפילו היא מסתכמת בסופו של דבר במהפכה כבירה.

ודוגמה שניה: משה רבנו ובלעם. ענין בלעם היה בעיני מדרש פליאה זה שנים. אמרתי לעצמי: בו טמונה איו תעלומה, שלא ההיסטוריה ולא התנ"ך והאגדה סיפרו לנו. פה ושם ישנם אי-אילו רמזים על קיצו המזור של בלעם, אך אין הם מצטרפים למשהו ברור. והלא בלעם היה בעל חזון גדול, איש-שירה נשגבה. בדקתי ומצאתי שכמעט כל דברי בלעם משובצים בתפילות ובפיוטים, וידוע שכל סידור פותח ב"מה טובו אהליך, יעקב". כי אכן אי אפשר היה להתעלם מפסוקים בעלי שגב כזה. ושירתו הונצחה בפי כל עם ישראל בכל הדורות. ואף על פי כן, נקראת הפרשה על שם "בלק" ולא על שמו...

מה קרה פה?

חוש לוחש לנו: יש כאן שני מתחרים. בלעם היה בן-דורו של משה. אנו יכולים לתאר לעצמנו את רום מעמדו של משה בימים ההם, שהוציא את בני-ישראל ממצרים והעמיד אותם לפני הר סיני והפליא לעשות לעיני העם. והנה בא בלעם וחזה חזיונות כמשה ועשה רושם על העם. ובלעם לא נתגדל על ברכי העם, אלא הכיר את האלוהים בתוך עמו של בלק, העם האלילי. דעת-אלוהים נקנתה לו איפוא ביסורין ובסכנת נפשות. והוא קם באחד הימים והלך לברך את עם-ישראל, אויב עמו. וברכתו — שירה גבוהה ונפלאה, זכה ומטהרת.

שוהם, המשורר והדרמטורג, חש כאן סוד גדול, שהעסיק אותו בלי הרף ושוהם מספר: "בליל 'כל נדרי' בא אליו פעם בלעם ואמר לו: צדקני, מה רצו ממני. אינני כל כך רע, כמו שאומרים עלי". והוא נענה לו ועשה לו צדק. הוא החזיר את העטרה לבלעם בדרך דרמטית.

בכלל היה לשוהם חוש מיוחד לנשמות נידחות ומקופחות. כל אלה הנפשות, השרויות במקרא בקרן זוית גירו אותו ומקצתן אף העלה. וכך אנו רואים בדרמה של שוהם את בלעם כשהוא מופיע בדמות אחרת לגמרי. אין שוהם סוטה כאן ממסילת המסורת, אבל הוא נותן לנו את הרקע הנפשי וגם את המסיבות, כפי שנחזו לו בדמיונו היוצר, וממילא באה קצת ריהביליטציה לבלעם.

משה ניצח. והכתוב אומר: "ויקם בלעם וילך וישב למקומו". אף על פי שקשה לשער, שלאחר בגידה כזאת הגיח לו בלק לקום וללכת ולשוב למקומו. אך המקרא הוריד עלינו את המסך.

אולם נצחונו של משה אין פירושו שבלעם לא היה בן-תחרותו. אדרבא, כל התיאור נותן חיווק להנחה זו. מפני זה עיצב שוהם את דמותו של בלעם כנביא טראגי בעל ארשת פנים וארשת שפתים. בעצם היתה מפלתו של בלעם מקופלת בטבעו כשר-הקללה, אם כי כל ימיו ערג לברכה. ולכן כשהגיעה השעה והוא יצא ממערכת מזלו ובירך — שוב לא היה יכול לעמוד בפני משה, שר-הברכה, אם כי תוכן ברכתו ולשונה לא נפלו מאלה של משה.

הוא הדין באלישע. איך מופיע אלישע בתנ"ך? אליהו מצא אותו חורש שנים עשר צמדים, ומיד השליך אליו את אדרתו. אלישע עזב את הבקר ורץ אחרי אליהו. סתם הכתוב ולא פירש מדוע זכה דוקא חורש זה לאדרתו של אליהו, ומה היו חייו עד כה ואינו הדרך הגיע למדרגה זו. אולם שוהם חייב היה לפרש את הסתום. אלישע שבמקרא יפה לאגדה, אך לא כן אלישע שבדרמה. ואמנם שוהם מתאר כאדם שעבר את כל מדורי התאוות וההנאות של ימיו. היה נושא השוכל של איזובל ומשוח בכל השמנים של תרבות צור. על כן היה המתנגד הראשי והקשוח של אליהו הנביא. אפילו לא האמין בכל האמונות האליליות, הרי הגשים אותו. אולם אותו אלישע, שהיה שקוע בהוללות וחי חיי תענוגות, נשתנה פתאום והיה לאיש אחר. תורת ירושלים לא נתנה דמי לדמו הרותח עד שנעשה תלמידו הנאמן של אליהו.

לכן טעות גדולה טועה קריב, בהסיקו מן הדרמה, שהיתה לשוהם חיבה לאלילות. עיצוב דמויות וסביבה בדרמה זהו ענין אחד, והזדהות חיובית עמהם — זהו ענין אחר לגמרי.

אמרתי, שוהם ראה את כל העולם באספקלריה של דרמה, אך גם חייו היו דרמה. חייו אינם מצטיינים במאורעות חיצוניים רבים ובולטים. אבל הוא עצמו אמר באחד ממכתביו, שאלישע הוא התגלמות שלו. גם הוא חי חיי יצר מתוחים ביותר. תמיד היה תלוי בין שני מאגנטים — בין החיים של מטה והחיים של מעלה. ומאבק איתנים נטוש היה ביניהם. והלא זה אנושי עד מאד. וכבר אמרו: "כל הגדול מחברו, יצרו גדול ממנו". על דרך זו אפשר לומר, שדוקא הדמויות השסועות שבמחזותיו משמשות בבואה אבטוביוגרפית מסויימת.

שוהם תיאר איפוא את גיבוריו כבני אדם, בשר ודם. וזה שבחו. שוהם ראה גם את הלשון העברית כדרמה. יתר על כן, בכל מילה מקופלת, לפי הרגשתו, דרמה וטרתא. והמשתמש

בשפה העברית משול למחזאי. עליו לדעת להעלות מלים „ירדות“ למעלה עליונה ולהוריד לפעמים מלים גבוהות מגדולתן. כל מלה היא איפוא גם נפש פועלת בדרכה. שוהם ידע את סודה של השפה העברית — הלא זה סוד צירופי הלשון. סופר גדול, אמן גדול, יכול לעשות בלשון העברית צירופים רבים ונפלאים. הלשון נוחה לכך ונענית לחכם־הצירופין בלי קושי. בשפה העברית אין מלה יתומה, אין מלה „רוקה“, לכל מלה מעותדת בת־זוג, ואם סופר לא מצא אותה — סימן הוא שאיננו שדכן טוב...

אביא שתי דוגמאות מני רבות, שיוכיחו כיצד ראה שוהם את השפה העברית כדרמה. אנו יודעים את המלה „סמדר“. סמדר הוא הפרי בראשית התפתחותו. ולפי בן־יהודה: גרגרי הענבים הצומחים אחרי שפרחה הגפן. אנו יודעים גם מה זאת אש. והנה הוא צירף: סמדר־אש. והרי זו דרמה קטנה. תארו לכם את האש של השמש, שהיא בראשית ניצנוציה. גרעיני האש האדומים הולכים וגדלים, והשמש יוצאת כולה מנרתיקה עד שהיא נעשית להבה ומפיצה אורה וחומה על פני כל העולם.

דוגמה שניה: אנו יודעים מה זה „אֶבְנִים“. זה מקום משכבה של אשה בשעת לידתה, או האופן של הקדר, העושה כלי חרס. אך שוהם צירף אבני־יה. ושוב אנו רואים את האלהים יושב על האבנים, חבלי לידה אחוזהו, כביכול, והוא בורא ברואים, שומע פעית הברואים, נרעש ונפעם, ושוא הוא מצעטר על כל ענין הבריאה והלידה...

ומצויים אצל שוהם מאות צירופים כאלה. כי על כן היה קרן כולו מחומר ומרוח של דרמה. שוהם ראה את עם ישראל מעל מצפה גבוה. גם את הארצות מסביב ואת העמים מסביב ראה כחשובים, ובזה תהילתו. אבל הוא ראה אותם כענקים המתגמדים והולכים, כגיבורים שמילאו את תפקידם והגיעה שעתם להסתלק, כעולם שנוגה השקיעה עדיין עליהם, לפעמים השקיעה יפה ומרהיבה עין, אבל זוהי שקיעה. והוא מתאר מעבר זה בכוח גדול. ודוק: עיניו ורוחו נצמדו אל המעבר ואל חיבוטי המעבר. בהם ראה את העלילה ההיסטורית הדרכה והכבירה. אמונת־הייחוד לא יכלה להשתרש בבת אחת בתוך סביבה, שהיתה אלילית. ואמנם שרירי אלילות קמו לא פעם לתחיה וחיבלו בטהרת החיים הישראלים. זהו פשר מעשה זמרי וכן מקרים כיוצא בהם, שמסופר עליהם במקרא. שכן שוהם חש והבין את שירי האפלה בנפש הישראלית ואת נפתוליה למען ההתבהרות. מכאן החליפות בעשית הרע בעיני ד' ועשיית תשובה המסוכנה לה. וזהו מטוטלת נצחית הפועלת בכל תולדות העם.

כדי לסבר את האוזן אומר: שוהם ראה את עם ישראל לא כעמא פויזא, בניגוד למה שפירש המדרש את הקריאה „נעשה ונשמע“. הוא מתאר את עם ישראל מראשיתו ובשאר שלביו כמי שלחם מלחמת איתנים עם עצמו, עם עולם האלילות שמסביבו ועם הנסיות האליליות בנפש, אבל הוא התגבר על כל אלה תוך נסיגות והתקדמות. התיאור הזה של נפש ישראלית, שכולה מישור ואין בה עקמומית, הוא תיאור אגדי; אולם למעשה אנו מוכרחים לתאר לעצמנו, שבני ישראל אשר הלכו במדבר, לאחר היותם ארבע מאות שנה במצרים, לא נעשו מיד טהורים, אלא נסוגו לא פעם למדרגתם הקודמת, ואף נטמאו ונתייסרו על טומאתם. תהליך זה טבעי גם לפרט וגם לכלל, והוא שמצא את ביטויו בדרמה.

שוהם היה טיפוס נזירי, כעדות עצמו. אבל לא נזיר תמים היה, אלא נזיר, שכל יום צומחות לו שבע מחלפות ראשו וכל יום הוא גוזז אותן; נזיר, הנלחם עם עצמו, הנפתל נפתולי אלהים עם יצריו.

קראתי קצת מכתבים פרטיים שלו, שלא נכתבו לשם פרסום, והם נותנים בידנו פנס להאיר מסתרי נפשו. הוא היה אדם יפה־תואר, מפונק, מושך, נשים אהבו אותו, והוא אהב נשים. כאשר היה בכפר אצל דודו באחוזה, היו בנות הכפר נמשכות אחריו. אבל היה בו חותם־מוסר עצמי, כוח כיבוש עצמי גדול. יום־יום היה נשרף באהבתו את החיים, ומן האפר היה קם עוד פעם מעודד לקראת יעודו היצירי. היעוד היה בדמו. חיי המעשה בכלל לא היו מתאימים לה, הוא נמנע בין גלגלי העשייה. שום משרה לא התאימה לו, אף על פי שניתנו לו משרות שונות. אפילו משרת מורה לא רצה לקבל באומרו: מה אשמים התלמידים אם לפתע פתאום, בהיותי בכיתה, ינצנץ שיר במוחי ואקום ואבלבל את השיעור. הוא היה איש, שהחזון השירי מפעמו תמיד גם בשעה שאינו כותב. ואי־אפשר כלל לתאר לעצמנו אדם כמוהו יושב בבנק ומגלגל בחשבונות או בשטרות. ואמנם כשישב בבנק, קרא את ורגיליוס, והיה מחליף שטרות ומבלבל מספרים, ולא שהה שם זמן הרבה.

כשתהיתי על חייו הייתי חושב, שאדם כזה לא יכול כלל להוציא את ימיו, להאריך ימים.

הוא אוכל, מפני שהיה סנה בוער. אנשים כשוהם מתים בחצי ימיהם. הוא היה קרבן יצירתו. כל שנה שעברה עליו היתה עושה צרבת בבשרו ומכלה אותו. מפני זה אנו צריכים לקרוא את יצירתו דרך־קריאה מיוחדת. הוא היה מאותם הסופרים הגדולים, הטובלים את עטם שבע טבילות לפני שהם מעלים על הנייר פסוק עברי. ואף על פי שהיה שרוי בספירת התנ"ך ודלה מלוא חפניים מן הספרות העברית לדורותיה, היה סופר מודרני שבמודרני. הוא קדם למודרניסטים שבספרותנו. שכן הוא קיפל בתוכו תרבות עברית והשכלה אוניברסלית גדולה; ימים ולילות ישב בספרית חותנו, שהיתה ידועה כאחת הספריות הגדולות בעולם (שהנאצים שדדו אותה) ולמד והגה וחקר. לכן היה משורר מקורי ועם זה מודרני ועשה פלאים בלשון העברית. אני בטוח, ששוהם עוד ייחקר. במבוא שלי עשיתי עבודה ראשונה. ואני עצמי רואה, שיש כבר מה להוסיף. יצירתו של שוהם תיכנס כזרם חיים רעננים לתוך הספרות העברית ותפרה את היוצרים ואת הקוראים כאחד.

מ. וינקלר

שְׁלֹשָׁה שִׁירִים

עָרֵב עָרֵב אֲנִי בָּא...

עָרֵב עָרֵב אֲנִי בָּא לְהוֹדוֹת לְאוֹר הַבֶּשֶׁל
כְּמוֹ פֶּרֶר נֹפֵל אֶל לֶהֱט הַנֶּצֶר.
עָרֵב עָרֵב אֲנִי בָּא לְשַׁפֵּחַ אֶת עֲצָמֵי
בְּעֵינַי, לְהַפְלִיג כְּמוֹ אִיקְרוֹס
אֶל מַעְבְּר לְלִבּוֹ.
עָרֵב עָרֵב מְכַסֶּה הַיָּם אֶת
כְּנָפֵי נִשְׂרָפוֹ לְאַפֵּר.
בָּקֶר בָּקֶר אֲנִי חוֹזֵר אֶל לְבִי
עִם הָאוֹר הַנּוֹלֵד.

כֶּף הֵם נִבְלוּ

כֶּף הֵם נִבְלוּ
הַעֲצִים לִפְנֵי הַחֲלוֹן הַגָּדוֹל שֶׁל הָאוֹר,
שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה בֵּין צֶהָב לְאַרְגָּמָן,
בֵּין חוּם לְאַפֵּר.
כֶּף הֵם נִבְלוּ, הַעֲצִים, בְּאִשֵּׁי תְּרֵבָה,
קְמִילָתָם הָאִישִׁית הַלֵּכָה
מַעֵץ לְעֵץ בְּפִסְעוֹת שֶׁל מֶלֶךְ וְקֵן
כֹּל אֶחָד דִּבֵּר לְשׁוֹן אַחֶרֶת,
כֹּל אֶחָד הִכְתִּיב שִׁיר אֲחֵר.
כֶּף הֵם נִבְלוּ הַעֲצִים וְהַשִּׁירִי
עָלִים בְּרוּחַ אֶל עֵיר הוֹמִיָּה וּמִדְבָּר.
עֵץ עֵץ לְפִי טִבְעוֹ,
לִפְנֵי הַחֲלוֹן הַגָּדוֹל שֶׁל הָאוֹר.

בְּתַעֲרוֹכַת צִיּוּרִים

טַחֲנַת הָרוּחַ שֶׁעַל גִּדּוֹת הַנֶּצֶר
נוֹשָׂאֵת עַל גִּבָּה עֲבִים אֲפֹרִים
שֶׁל הוֹלֵנֵד.
אֲנִי יֶלֶד הַמִּדְבָּר הַסַּלְעִי;
בְּמוֹעֲדֵי שָׁרֵב צוֹמְחִים בִּי עֵדֵן חוֹחֵי הַגִּידֵד,
רַק בְּחִלּוֹם קֶרְבִּים אֲנִי חֹזֵן לֵוִי
בְּקֶרֶב;
רַק בְּחִלּוֹם, כְּשֶׁחֲרָבִי נִשְׁבְּרָת
עַל כְּנָפֶיהָ,
טוֹחֶנֶת הִיא אֶת תְּבוּאָתִי הַקָּשָׁה לְקַמֵּחַ
לִבִּי שֶׁל לֶחֶם וְעֵנָן.